

Postmoderna kot izziv kristjanu

Uvod

Po mnenju številnih filozofov se nahajamo v prelomnih časih, na prehodu iz moderne v neko novo dobo. Duhovna zgodovina kaže, da je za obrate časov značilen občutek izgubljenosti, prepuščenosti usodi in strahu. V času razmaha terorizma in številnih vojn ta občutek zagotovo ni tuj nikomur. Ponovno se začnemo živo zavedati pomena svobode pred strahom, ki jo je kot eno od štirih osnovnih človekovih svoboščin v letih pred 2. svetovno vojno deklariral že ameriški predsednik Roosevelt.

Postmoderna

Guardini se je od novega veka oziroma moderne poslovil že v petdesetih letih prejšnjega stoletja. Jaspers prepričljivo primerja naš čas s prehodom iz arhaičnega obdobja v stari vek, na katerem se je znašel Heraklit, s prehodom iz starega veka v srednji vek, na katerem se je znašel Avguštin, in s prehodom iz srednjega veka v novi vek, ki ga je s svojo mislijo zaznamoval Pascal. Za obdobja prehoda je značilna zamenjava pogleda *esse in re* s pogledom *esse in intellectu solo*, kot bi dejal Jung. Na prehodu časov namreč zunanji svet in kulturni pojavi sveta niso neodvisni od načina našega zavedanja, ampak so le še podoba nas samih. Človek kot spoznavajoči subjekt dvomi v objekt, v svet okrog sebe. Svetliči o prihajajoči dobi piše kot o dobi pluralizacije duha na vseh področjih. Ta doba je najpogostejše poimenovana za postmoderno. Zdi se mu, da se njene značilnosti najlažje uzrejo v primerjavi s tradicionalnimi, modernimi vzorci mišljenja, ki so se zbirali okoli težnje po e(not)nosti. Če namreč tradicijo obvladuje

težnja po eni in vseobsegajoči pojasnitvi sveta, ki jo zajema Platonova prispodoba (enega) sonca (katero daje bivanje in bistvo vsemu), je za postmoderno glavna značilnost ravno prelom z ekskluzivnostjo neke pojasnitve sveta. Lahko rečemo, da namesto (enega) sonca moderne, v postmoderni poslej sveti več sonc. Še več, v postmoderni ima vsakdo pravico do svojega sonca, pri čemer nobeno sonce ni že vnaprej svetlejšo od drugih. Hotenje nekega diskurza po tem, da postane metadiskurz, velja za totalitarno in nelegitimno. Osebnost se mi zdi, da je takšen miselni vzorec postmoderne v politično govorico sodobne slovenske države zelo jasno in nedvoumno prinesel nekdanji predsednik države Kučan z znano izjavo »...resnica ni ena sama...«. Kar je bilo torej nekoč odlika, je v postmoderni nasilje. Stremljenje po življenju vseh pod enim simbolom, idejo, zastavo, je po mnenju postmodernistov v preteklosti vselej prineslo gorje in milijonske žrtve. V arzenal takšnih zablod poslavljajoče se moderne lahko uvrstimo velike totalitarizme 20. stoletja.

Heidegger postmoderno imenuje kibernetična doba. Vsak dan znova smo priča velikega napredku, ki ga prinaša računalnik. Podirajo se ustaljeni miselni in vedenjski vzorci. Gospodarska učinkovitost poslovnih sistemov se povečuje, filmska in druga umetnost po zaslugi računalnikov odkriva nove dimenzije stvarjanja, komunikacija med ljudmi je močno olajšana, z njo seveda tudi državni nadzor nad prebivalci, s pozitivnimi in negativnimi posledicami. Po drugi strani je z računalnikom človek dobil v roke nevarno stvar, ki ustvarja priložnosti in ga ob številnih takšnih in drugačnih strasteh lahko privede tudi do samou-

ničenja. Nedavni sočni primer iz nemške sodne prakse kaže, da je na svetovnem računalniškem spletu sorazmerno lahko poiskati prostovoljno človeško žrtev za zakol in zaužitje v ponvi, ali interes za nakup najožjega družinskega člana preko malih oglasov. Vrednostni sistemi se rušijo oziroma so vsaj na preizkušnji pred izzivom postmoderne, kibernetične družbe. V postmoderni življenje prehiteva domišljijo. Danes so mogoče stvari, za katere pred kratkim niti ni bilo priložnosti, da bi se pojavile v stvarnosti, četudi so bivale v globinah človeškega srca in razuma.

Lytard postmoderno imenuje kot neverovanje v metapripoved v smislu verovanja v nek objektivni red ali metafilozofski sistem, v kozmologijo, kot je versko-filozofski sistem. Kljub odsotnosti vsakršnega absolutno objektivnega sistema si je morala postmoderna zastaviti vprašanje o vsebinski pravilnosti obstoječih in nastajajočih kulturnih pojavov, ker le-ti dejansko obstajajo in sodoločajo način našega življenja. Tudi postmoderna jih ne more spregledati. Eden takšnih kulturnih pojavov je po mnenju Radbrucha pravo, ki se v postmoderni sprašuje, kakšne vrednote oziroma vrednostni sistem naj zakonodajalec izgrajuje in zavaruje, in kako naj odločajo pravniki, ko zakon zakonodajalca izvršujejo. Vprašanje ni enostavno, saj subjektivistična in relativistična postmoderna ne priznava obstoja »že nekje bivajočega« vrednostnega sistema, ki ga mora zakonodajalec le še odkriti in preliti v zakone. Zakonodajalec in pravniki imajo torej na nek način proste roke, da odločajo, kakor se jim dozdeva primerno za določeno situacijo v določenem trenutku. Kritiki se bodo smejali tej trditvi in opomnili na človekove pravice in temeljne svoboščine, na mednarodno pravo in običaje, na načelo pravne in socialne države in na zavezanost sodobne družbe demokratičnim institutom vladanja, katerih kršitev in spregled si zakonodajalec in pravniki še v sanjah ne bi drznili sto-

riti. Do neke mere imajo prav, ampak ne smemo pozabiti, da se pravo in vrednostni sistem oblikujeta in potrjujeta vedno znova, vsakokrat ko pravnik kot sodnik razsodi v konkretnem življenjskem primeru. Pravna praksa se spreminja, je živa. Izkušeni in domiselni pravnik vedno znova najde prostor za kreativno uporabo pravnega pravila ali načela na še tako, na prvi pogled nemogočo situacijo in je svojo odločitev sposoben tudi ustrezno argumentirati. Pravo in z njim vrednostni sistem torej na nek način visita in plapolata v zraku. V pravni kulturi širom sodobnega sveta to vedno znova dokazujejo ustavna sodišča s prenetljivimi in včasih že kar revolucionarnimi odločitvami, delujoča izza tančice pravičnosti, odmaknjeno od oči in zahtev javnosti.

Samoumevno je torej, da se v postmoderni bohotijo z demokratičnim duhom prežete sociološke in politološke teorije razumevanja sveta in njegovih kulturnih pojavov. Habermas prisega na idealno govorno situacijo, na diskurz med filozofskimi družabniki. Le-ti so se sposobni dokopati do pravilne odločitve na osnovi diskurza, v katerem so dovoljeni vsi argumenti in v katerem se slabši argument umakne boljšemu. Podobno razmišlja Perelman s teorijo univerzalnega avditorija. Meni, da je odločitev sprejemljiva tedaj, ko je pravična, v skladu s splošnim interesom in razumna. Alexyjeva teorija racionalnega pravnega razpravljanja gre v svojem relativizmu še dlje. Ni važno, da je dosežen konsenz o pravilnosti odločitve. Bistveno je, da v postopku sprejemanja odločitve ravnamo v skladu z racionalnimi postopkovnimi pravili in smo odločitev sposobni tudi ustrezno utemeljiti. Na osnovi vseh teh teorij pa gradi svojo teorijo pravnocivilizacijskega racionalizma Aarnio. Meni, da je odločitev pravilna in legitimna, če je sprejeta v skladu s pravili racionalnega razpravljanja in se ujema z vrednostnim sistemom, ki je dominanten v določenem času in prostoru. Tako pravnik, ki slepo sledi črki

zakona in odloča v nasprotju z vrednostnim sistemom, ki ga v večini sprejemajo ljudje, izgubi njihovo zaupanje in ne uspe ustrezno legitimirati svoje odločitve. Pravniki se ne more skrivati za neko abstraktno pravičnostjo iz preprostega razloga, ker nihče ne verjame, da leta obstaja. Zadnje merilo presoje pravilnosti odločitve so ljudje in njihov vrednostni sistem. Postmoderna terja torej ravnanje po volji ljudstva. Zmuzljiva in nestanovitna volja ljudstva in vrednostni sistem večine državljanov tako dobi moč podeljevanja legitimnosti vsakršnim odločitvam, ki se sprejemajo v imenu in za blagor ljudstva.

Izziv kristjanu

»Vzel je torej Gospod Bog človeka in ga postavil v edenski vrt, da bi ga obdeloval in varoval.« (1 Mojz 2,15)

Postmoderna nas je torej oropala vsakršne trdne in nepremakljive točke v vesolju, na katero bi lahko oprli vzmet in premaknili svet, z vsemi njegovimi kulturnimi pojavi, vključno s pravom. Postmoderna trdi, da človeštvo takšne točke v vsej svoji duhovni zgodovini v resnici ni nikoli posedovalo in se je o njem obstoju le naivno samoslepilo. Danes pa končno vemo, da ničesar ne vemo, in smo se s tem pripravljene tudi soočiti. Morda pa je to edina trdna točka, ki jo poseduje postmoderna in iz katere lahko izpeljemo vse nadaljnje uporabne sklepe. Bogastvo postmoderne je v čudoviti raznovrstnosti idej in bogati ponudbi vrednostnih sistemov, ki bi se jih vsak kristjan moral veseliti in v njih videti priložnost za svoj poklic.

Kibernetična doba torej ne pozna in niti ne pozna svečenikov pravičnosti ali kakšnih drugih aristokratov, ki bi povedali, kaj je prav in kaj ne. Te vloge ne prizna niti posamezni skupini ljudi ali instituciji niti neki ideji ali veji znanosti. Izhajajoč iz načela demokratičnosti o tem odloča večina državljanov ali posamezne skupine državljanov, ki

uspejo večino prepričati o skladnosti interesov. Družbena moč in s tem možnost vplivanja na življenje vseh članov skupnosti danes torej nesporno počiva v državljanih, kot nosilcih politične moči. Skupine državljanov same po sebi te moči nimajo, zato morajo ves čas manipulirati z večino. Posamezne skupine znotraj večine imajo navadno bolj izraženo zavest o potrebah družbe in se bolje od večine zavedajo, kaj je dobro zanje in za večino. Povsem legitimno in celo njihova dolžnost je, da večino o tem poskušajo prepričati. Poučarjam prepričati in ne samo zmanipulirati v negativnem pomenu besede in preglasovati. To je osnova demokratičnega vladanja. V kolikor demokracija izgubi moč in željo po prepričevanju, postane le še kolektivna sleparija in diktatura večine nad manjšino. To pa se na žalost dogaja zelo pogosto.

Izkušnje z vrednostno (ne)naravnostjo slovenske šole so praktičen primer, kako volja večine ali zelo glasne in prepričevalne manjšine lahko dobesedno povozi voljo tistih manj glasnih oziroma tistih, ki so v manjšini. Krščanska družina se danes sooča s težavo, kako v duhu Kristusovega nauka vzgajati otroka, ko šola po eni strani pri tem noče prav nič pomagati in kaže svoj ravnodušni in (ne)pristranski obraz, po drugi strani pa otroke časovno vse bolj veže nase in odmika vplivu staršev. Iz primera jasno izhaja, da je kristjan danes naravnost poklican, da resno nastopi v vlogi *homo politicus* in se javno izpostavi in bori za priznanje in enako obravnavanje krščanskih vrednot. Zdi se mi, da je svet podoben koloseju, v katerem se različni vrednostni sistemi kot zveri borijo za prevlado. Boj za prevlado je legitimen, saj vsak vrednostni sistem sam v sebi verjame, da je boljši od drugega vrednostnega sistema, in si želi pridobiti nove somišljenike. Vrednostni sistem, ki ne razmišlja tako hladno pragmatično, totalitarno, je na nek način shizofren, skrajno nesamozavesten, razdeljen sam v sebi, skrajno re-

lativističen in neresen in niti ni vreden omembe kot vrednostni sistem. Prevlada vedno močnejši, to je tisti, ki je najbolj prepričljiv za množico gledalcev. V postmodernej torej ključno ustvarjati javno mnenje. Če hočemo, da bo svet napredoval po poti krščanskih vrednot ali teh vrednot vsaj ne bo brezbrizno izbrisal s sveta in s tem pošteno otežil življenja kristjanom in tudi drugim poslabšal kvalitete bivanja, moramo postati oblikovalci javnega mnenja v korist krščanskih vrednot. S krepostnim načinom življenja in z jasno izdelanim vrednostnim sistemom moramo nastopiti v družini in v javnosti, v politiki, kulturi, šolstvu in gospodarstvu. Skratka povsod, kjer smo, kjer živimo in delamo. Razlagalec citata iz Svetega pisma z začetka tega poglavja je zapisal, da v svet dela sodi vse, kar duh pametnega in smiselnega zasnuje in hoče uresničiti. To seveda ne pomeni, da se morajo kristjani zapreti v slonokosteni stolp »krščanskih« političnih strank, šol in društev, kjer bodo skupaj z duhovnimi brati tuhtali in na-

črtovali, kaj je pametno in smiselno, in s skupno akcijo nato to tudi uresničili. To tudi ne pomeni, da morajo deliti ista prepričanja z ostalimi kristjani v stvarih, ki jih ne ureja nauk Cerkve, in se konspirativno družiti le z njimi. Nasprotno, takšen beg pred pluralnostjo in transparentnostjo sodobnega sveta je zelo nenaraven in nekatoliški. Kristjane bi namreč getoiziral in večino tudi nespametno oddaljil od sveta, dela in poklica. Zdi se mi, da bi v večini primerov to vodilo tudi v razočaranje Stvarnika.

Sklep

Poleg duhovne osvoboditve prinaša koncept legitimacije postmoderne pluralnosti torej tudi težave. Rekli smo, da ima poslej vsakdo pravico do svojega sonca. Vsako sonce pa želi svetiti najvišje in po naravi v svoji bližini ne vidi rado drugih sonc. Kljub privlačnosti misli o popolni duhovni svobodi postmoderna ne more dopuščati vsakega mnenja in delovanja. V skrajni točki namreč popolnoma svobodna

Salvador Dalí: **Portret umetnikovega očeta**, 1925, olje na platnu, Muzej sodobne umetnosti, Barcelona.

družba ne more tolerirati osvoboditev od svobode. Moramo biti svobodni, čeprav to pravzaprav nočemo biti. Sicer pa življenje kaže, da do omejitev v svobodni družbi pride že veliko prej, preden svobodo in spraševanje o svobodi privedemo do skrajnosti. Kolizija duhov bi bila v nasprotnem primeru namreč prevelika in bi vodila v anarhijo. Če duhovne svobode kibernetična doba torej ne prinaša, a jo hkrati razglasha na vsa usta, potem je jasno, da ustvarja le previd svobode in zavaja svobode lačne. Žal veliko ljudi vedno znova lahkoverno nasede tej kvazi osvoboditvi.

Aktualni primeri iz družbene stvarnosti kibernetično najbolj razvitega zahodnega sveta kažejo, da pluralnost postmoderne postaja vse manj pluralna in tolerantna. Pred desetletji je začela svoj pohod s parolami po odpravi diskriminatornega obravnavanja takšnih in drugačnih manjšin, danes pa v imenu teh manjšin zavrača enakopravno obravnavanje »večine« in njenih pobud. Na številnih ameriških univerzah tako danes ni več mogoče kritično obravnavati problema istospolnih skupnosti brez tveganja obdolžitve o podpihovanju nestrpnosti in sovraštva. Ob tem se spomnim pomenljivega slovenskega pregovora, ki pravi: »Ko berač zajaha konja, ga jaha toliko časa, dokler mu ne crkne pod nogami«. Nedvomno pluralnost in tolerančnost vse bolj delita usodo ubogega beračevega konja. Seveda družba, ki zatira berače ni dobra. Še slabša pa je tista družba, ki beračem prepusti vso pobudo. Na koncu ji namreč ostane le še berač, ki je izgubil spomin na svoje beraštvo in arogantno galopira v gosposkih škornjih, čeprav pod njim že zaudarja mrhovina iztrošenega konja.

Ljudje postmoderne ne verjamejo velikim zgodbam. V medijih večkrat lahko beremo o krizi institucionalnih oblik povezovanja ljudi. Izgubile so moč pričevanja in prepričevanja. Ljudje so mnenja, da sami najbolj vedo, kaj je za njih dobro, zato ne potrebujejo prišepetovalca in vodnika. Ob zabrisa-

nosti teh poti se zastavlja vprašanje, kako naj torej kristjan pride do srca sočloveka in ga prepriča, da bo sprejemal njegov vrednostni sistem ali se celo oklenil vere. Odgovor nam na dlani prinaša kardinal John Henry Newman z idejo in zgledom apostolata osebnega zgleda, ki ga je že nekaj stoletij pred njim v celoti živel sv. Tomaž More. More je bil po eni strani človek molitve, globokega premišljevanja in samozatajevanja, po drugi strani pa človek dejanj, ki je z vsemi močmi vpet v svet in med sodobnike. Ljubeč mož in družinski oče, odločen in večš pravnik, državnik in diplomat. Zvest svoji veri, vesti in vrednotam se je odpovedal družinski sreči, bogastvu, moči, častem in življenju. Z osebnim zgledom je našel nevsiljivo pot v srca mnogih dobromislečih in za *christianitas* naredil več, kot lahko naredijo politične stranke in razne interesne skupine. Moč osebnega pričevanja nikomur ni podarjena, zanjo si je potrebno prizadevati. Sv. Tomaž More se je vse svoje življenje s študijem, delom in molitvijo krepil v duhovnosti, pravu in državništvu in tako napredoval v svetosti, ki tako zelo bleščeče sveti in privlači. Pomenljiv zgled za krizo današnjega časa, ki jo je sv. Josemaría Escrivá označil kot krizo svetnikov. V postmoderni je torej posameznik pot. Mislim, da je to odgovornost, ki jo kristjani nosijo do sočloveka in do Stvarnika. Odgovornost je toliko večja, kolikor bolj je kristjan po naravi svojega dela in darov poklican za opravljanje izpostavljenih in vodilnih vlog v družbi. To je skratka izziv, s katerim se morajo kristjani soočiti v postmoderni družbi.

Literatura:

- Furlan, B.: *Problem realnosti prava*. Ljubljana, 2002.
Kaufmann, A.: *Uvod v filozofijo prava*. Ljubljana, 1994.
Novak, M.: *Pravo in objektivnost*. Pravnik, št. 9-12, 2003, str. 559-579.
Pavčnik, M.: *Argumentacija v pravu*. Ljubljana, 1991.
Pavčnik, M.: *Teorija prava*. Ljubljana, 1997.